

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Det fria paret

En studie om handlingsutrymme och personlig autonomi i parrelationer

LUNDS UNIVERSITET
Samhällsvetenskapliga fakulteten

Författare: Constance Holmbäck
Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp
Vårterminen 2012
Handledare: Terese Anving

Abstrakt

Författare: Constance Holmbäck

Titel: Det fria paret. En studie om handlingsutrymme och personlig autonomi i parrelationer.

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Handledare: Terese Anving

Sociologiska institutionen, vårterminen 2012

Den här studien syftar till att undersöka personliga upplevelser av handlingsutrymme i en parrelation. Intervjuer med 5 unga personer i heterosexuella parrelationer analyseras utifrån två hållningar där senmodernitetsteorier om ökad individualisering jämförs med dess kritiker inom feministisk forskning. I analysen framträder strategier för att hitta en balans mellan att forma relationen för sin egen skull och att forma sig själv för relationen. Analysen presenteras i fyra teman: *personlig autonomi*, *kompromisser*, *formandet av en relation* och *ensamhet i relationen*. Det finns stora möjligheter att skapa sin egen parrelation enligt personerna; genom medvetenhet om och reflekterande över situationen konstruerar de sig själva som autonoma individer med handlingsutrymme. Valen som görs inom utrymmet är ofta i linje med rådande parnormer vilket innebär att personerna upprätthåller allmänna föreställningar om par - men som fria individer. Samtidigt framträder även ett visst motstånd mot parnormer, genom bland annat aktivt skapande av personligt utrymme och arbete för ökad jämställdhet i relationen.

Nyckelord: *Individualisering, senmodernitet, normer, parrelationer, heterosexualitet, handlingsutrymme, personlig autonomi*

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Syfte och problemformulering	5
3. Tidigare forskning	6
3.1. Parrelation i senmodern teori	6
3.2. Parrelationen i institutionaliserad form.....	7
3.3. Parrelationer i expertkulturer	7
3.4. Parrelationer i praktiken.....	8
4. Teori	8
4.1. Normer och individualisering	8
4.2. Normer inom parrelationen	9
4.3. Bryta normer i praktiken	11
4.4. Symbolisk interaktionism - som tolkningsverktyg.....	12
4.5 Sammanfattning av teori och viktiga begrepp	12
5. Metod	13
5.1. Att göra intervjuer	13
5.2. Urval	14
5.3. Reflektioner om urvalsprocessen	15
5.4. Etik	15
5.5. Presentation av de intervjuade personerna	16
6. Analys	17
6.1. “Jag känner mig mycket mer fri”	17
6.2. “Det var mest att jag ville få reglerna uppsatta”	21
6.3. “Så det var ju en aktiv förändringsprocess”	22
6.4. “Är det bara jag som drar i den här relationen?”	23
6.5. Sammanfattning	25
7. Avslutande diskussion	26
Referenser	28
Bilaga 1 - Intervjuguide	30

1. Inledning

Så levde de lyckliga är en dokumentärserie som har visats på SVT under våren. I varje avsnitt får tittarna följa tre gifta par, från tidpunkten de träffades fram tills idag. Syftet med programmet är att undersöka vilka förväntningar som bröllopet medför och hur paren lever upp till dessa i praktiken. Jag har följt serien med stort intresse eftersom jag vill veta hur bilden av romantik förmedlas i det offentliga rummet. Men snarare än att få svar på om personer anser att deras parrelationer uppfyller förväntningarna, är jag nyfiken på om det finns förväntningar på parrelationen som är allmänna och hur de i så fall påverkar människor i par. Utifrån motsättningen mellan tanken att individer är fria att forma sina egna liv och idén om att frihet alltid är i relation till sociala strukturer syftar den här uppsatsen till att undersöka hur personer som ingår i par ser på sin egen situation i ett västerländskt samhälle som Sverige.

Uppsatsen är disponerad på följande sätt: efter inledningen kommer jag att ge en närmare beskrivning av mitt ämnesval tillsammans med två frågeställningar som ramar in den huvudsakliga frågan, detta sker i avsnittet *Syfte och problemformulering*. Därefter presenterar jag en del av forskningen i ämnet parrelationer och kärlek under rubriken *Tidigare forskning*. I kapitlet *Teoretisk ingång* beskriver jag teoretiska perspektiv och centrala begrepp som ligger till grund för analysen. Därefter förklaras den metodologiska ansatsen, hur materialinsamlingen och urvalsprocessen gick till och vidare sker en kort presentation av de personer som har intervjuats inför studien. Allt detta finns i kapitlet *Metod*. Sedan presenteras analysen av materialet, ett avsnitt som är uppdelat i fyra teman och hittas under den lämpliga rubriken *Analys*. I *Avslutande diskussion* kommer jag att sammanfatta viktiga poänger och fynd i analysen, samt tydliggöra och diskutera de mest centrala tolkningarna som studien har lett fram till.

2. Syfte och problemformulering

It is no longer possible to pronounce in some binding way what family, marriage, parenthood, sexuality or love mean, what they should or could be; rather, these vary in substance, exceptions, norms and morality from individual to individual and from relationship to relationship (Beck & Beck Gernsheim 1995: 5).

Enligt sociologerna Ulrich Beck och Elisabeth Beck- Gernsheim präglas det västerländska samhället idag av en ökad individualisering vilket enligt senmodern¹ sociologisk teori betyder att individer i och med en upplösning av traditioner, har större frihet och ansvar att ta egna beslut över sitt liv och i sina relationer till varandra (Beck & Beck Gernsheim 1995: 5). Samtidigt innebär friheten att du är tvungen att välja, vilket Beck och Beck- Gernsheim menar inte är ett val i sig utan lämnar dig i en situation där du har ansvar över ditt liv på ett sätt som du inte har blivit förberedd att hantera (ibid. 1995: 5,7). Enligt kritiska forskare utgår de här teorierna från att individualiseringen påverkar alla i samma utsträckning och därmed osynliggörs faktumet att individers frihet alltid står i relation till strukturella positioner (Sandell & Mulinari 2006: 363). Syftet med den här uppsatsen är att utifrån senmodernitetsteorier om individualisering undersöka hur allmänna föreställningar kan bidra till ett naturliggörande av normer - som individer i och med sin personliga frihet själva har ett ansvar att förhålla sig till. Genom att ta reda på hur människor som lever enligt en norm (parrelationen) formulerar sin situation hoppas jag kunna bidra till en förståelse om individers förhållningssätt till handlingsutrymme i ett samhälle där de enligt senmodernitetsteoretiker har stor möjlighet att skapa sin egen livsbiografi. Uppsatsen bygger på två frågeställningar: *Hur förhåller sig personer i par till personligt utrymme?* och *Vilka möjligheter till handlingsutrymme inom paret formuleras?* Dessa frågor täcker min grundläggande forskningsfråga: *Hur kan parrelationen förstås som något upp till individen att själv forma?* Med *handlingsutrymme* menar jag möjligheter att skapa och förändra den egna relationen. *Personligt utrymme* innebär utrymme att vara en autonom individ utanför parrelationen. Genom dessa frågor kan balansen utforskas mellan att befinna sig i en situation

¹ Senmodern teori är ett samlingsnamn för de teorier som bland annat Giddens, Beck och Beck- Gernsheim menar präglas av en hög grad av samhälleliga strukturella upplösningar där individers frigörande från traditionella band och genom modern teknologi skapar hög grad av personlig frihet (Beck & Beck- Gernsheim 1995, Giddens 1995).

och samtidigt kunna förhålla sig kritisk till den, något som den här uppsatsen har i uppdrag att göra.

3. Tidigare forskning

I det här avsnittet sker en närmare beskrivning av en del forskning som gjorts om parrelationens utveckling och synen på romantisk kärlek. En avhandling om äktenskapet i Sverige presenteras i och med att det genom sin institutionaliserade form är viktigt att ha kunskap om i samband med en studie om parrelationer som norm. I syfte att ge en bild av hur parrelationer framställs dels av de som ingår i par och dels genom offentliga medier, presenteras även studier om expertkulturers inställning och om unga pars upplevelse av sin relation ur ett jämställdhetsperspektiv.

3.1. Parrelation i senmodern teori

Sociologen Anthony Giddens (1995) beskriver i *Intimitetens omvandling* hur människors relation till kärlek och intimitet har förändrats i och med en upplösning mellan individer och traditionella band i det senmoderna samhället. Han menar att relationer som förr etablerades inom äktenskapets ram har ersatts av *rena relationer* som vidmakthålls endast av anledningen att personerna som ingår i den själva är tillfredsställda (Giddens 1995: 58). Enligt sociologerna Ulrich Beck och Elisabeth Beck-Gernsheim (1995) är det svårare än någonsin att vara i en parrelation på grund av just motsättningen mellan att sätta sina egna viljor och behov främst men samtidigt investera i en annan person. I takt med ökade valmöjligheter för individen och fler tips som handlar om att prioritera sig själv i rådgivningsböcker, minskar utrymmet för individer att anpassa sig i relationer till andra personer vilket ger ökade problem i parförhållanden (Beck & Beck-Gernsheim 1995: 53-55). Även om Giddens håller med om att det uppstår en problematisk balans mellan att vara autonom och beroende, understryker han att personliga gränser och utrymme är förutsättningen i skapandet av en god relation där han betonar att individer istället för att hamna i ett beroende till relationen och dess rutiner, ges möjlighet till att fokusera på och utveckla sig själv (Giddens 1995: 125).

3.2. Parrelationen i institutionaliserad form

Sociologen Catrine Andersson riktar kritik mot Giddens teorier om individens autonomi och menar att *den rena relationen* är problematisk eftersom de naturliggjorda uppfattningar om vad en god sexualitet är inte är närvarande i hans resonemang (Andersson 2011: 45). Genom att undersöka äktenskapet och de förändringar som har skett genom åren i fråga om statliga regleringar av relationer menar Andersson att naturliggöranden kan belysas. Vad innebär det till exempel att äktenskapet har blivit könsneutralt? "Innebär starkare rättigheter för homosexuella att det "normala" ifrågasätts eller snarare att vissa homosexuella "normaliseras" på bekostnad av andra homosexuella?" (ibid. 2011: 63). Att samkönade par får gifta sig är ett exempel på hur individens handlingsutrymme är beroende av sin sociala kontext, i det här fallet att staten bestämmer vad som är en giltig form av intim relation. I denna studie ligger fokus enbart på monogama heterosexuella par eftersom jag vill undersöka hur de ser på sin situation som autonoma individer med tanke på att de ingår i den form av intim relation som alltid har varit en giltig form enligt staten.

3.3. Parrelationer i expertkulturer

En annan avhandling som undersöker handlingsutrymme och tvåsamhet är *Konsten att lyckas som par* (2009). Författaren och sociologen Sara Eldén har analyserat hur parförhållanden beskrivs genom expertkulturer - i form av böcker, tv-program och parterapi. Till skillnad från Beck och Beck- Gernsheim som menar att självhjälpsböcker ofta understryker vikten av att prioritera sig själv (1995: 53), anser Eldén att tipsen ofta handlar om att individen bör arbeta på sin parrelation för att den ska fungera. I förlängningen blir den populärterapeutiska berättelsen en beskrivning av par som isolerade från sociala strukturer i sin strävan efter ett konstruerat ideal vars grundvalar aldrig ifrågasätts (Eldén 2009: 214). Den här uppsatsens syfte är inte att ta reda på möjliga konsekvenser av ett konsumerande av mediala budskap för par. Eldéns kritik mot expertkulturer fungerar snarare som ett perspektiv som ramar in en del av det jag ämnar undersöka: hur individer ser på sitt eget handlingsutrymme i förhållande till rådande föreställningar om par - där självhjälpsböcker och tv-program spelar en roll.

3.4. Parrelationer i praktiken

Sociologen Carin Holmberg har i avhandlingen *Det kallas kärlek* (1993) studerat den heterosexuella parrelationen och samhällsstrukturens påverkan på kvinnors underordning och mäns överordning bland unga par. Till skillnad från Eldén som undersöker hur paret framställs i det offentliga, utgår Holmberg i sin avhandling från att samhällsstrukturen är patriarkal och syftet med avhandlingen är att ta reda på heterosexuella pars bidrag till ett reproducerande av den strukturen (Holmberg 1993: 18). Avhandlingens fokus ligger på hur under- och överordning inom parförhållanden upprätthålls utifrån en tanke om att det inte finns några formella hinder för att de ska bygga på jämställdhet (ibid. 1993: 22). Detta är i linje med Eldéns resonemang om hur individen i populärterapeutiska berättelser blir ansvarig för att uppnå och lyckas med sin egen parrelation - inom ramen för den beskrivning av ett parförhållande som experterna presenterar som den mest eftersträvansvärda.

4. Teori

I den här uppsatsen utgår jag från en position där parrelationen ses som en samhällsnorm. Det här avsnittet utgår därför från normer när de teoretiska perspektiv som ligger till grund för arbetet presenteras. Teorier om hur normer om par är kopplade till samhälleliga strukturer kommer att beskrivas närmare och exemplifieras med offentliga konstruktioner av normer (m a o ideal). Studier om hur normer praktiseras inom parrelationer och hur motstånd mot normer kan uttryckas, tas upp för att visa exempel på möjliga förhållningssätt till handlingsutrymme i parrelationer.

4.1. Normer och individualisering

Som tidigare nämnt resulterar individualiseringen enligt senmoderna teorier i ett frigörande från social gemenskap och traditionella regler, samtidigt som det skapar en förväntan på individen att leva sitt liv och fatta beslut utan att ta hänsyn till eller vara förankrad i någon specifik social grupp (Beck & Beck- Gernsheim 1995: 46). I samband med samhällets sekularisering har detta enligt Beck och Beck- Gernsheim skapat en inre tomhet hos individer som har lett till att den

romantiska kärleken har blivit dagens motsvarighet till vad religionen förr stod för: meningen med livet (ibid. 1995: 50). Och förutom att kärleken ska vara stark och ständig, bör den leverera olika egenskaper såsom njutning, romantik, förlåtelse, framtidsplaner, föräldraskap och bekvämlighet (ibid. 1995: 172). Inom ramen för de äktenskap som ingicks förr fanns inget utrymme för varken lycka eller besvikelse eftersom båda parter visste att alternativ till den livssituation de befann sig i inte existerade. Men i samband med en växande personlig frihet utvecklades förväntningar på den valda partnern och fler förhoppningar över vad relationen skulle innebära, till exempel att kärleken och lyckan precis som i sagorna skulle vara för evigt (ibid. 1995: 80-81). Till skillnad från den här synen på kärlek, grundar sig *den rena relationen* som Giddens beskriver, på en kärlek som inte är förutsättningslös, utan aktiv genom något han kallar för *den sammanflödande kärleken* (Giddens 1995: 60-61). Vidare menar han att *den rena relationen* snarare än att hitta en speciell person på att hitta en speciell relation där *den sammanflödande kärleken* är en förutsättning för ett jämlikt utbyte av känslor mellan två personer. Giddens talar även om en motsättning i *den rena relationen* i och med att en personlig investering i det gemensamma kan förstärka parets exklusivitet, leda till ökat beroende mellan dem och därför utsätta den personliga autonomin för risker. Detta är något jag återkommer till i analysen i syfte att undersöka hur en balans mellan personligt utrymme och investering i parrelationen uttrycks av personer i den här studien.

4.2. Normer inom parrelationen

Att parrelationen i sig är normativ har klargjorts men vilka typer av normer kan tänkas ingå i den? Eldén kallar den mest eftersträvarvärda typen av parrelation enligt expertkulturens beskrivningar, för *den goda parrelationen*. I likhet med *den rena relationen* ska man inte nöja sig med något annat än detta ideal och för att uppnå det krävs en investering i relationen (Eldén 2009). Men i motsats till *den rena relationen* förutsätter *den goda relationen* att individen arbetar på sig själv, anpassar sig för parets skull, och inte ger upp för tidigt eller försöker förändra sin partner. Experterna formulerar även vissa gemensamma faser som alla par går igenom: “man träffas, flyttar ihop (lägger linnet i samma skåp), skaffar barn och lever in i ålderdomen tillsammans” (Eldén 2009: 114). För att lyckas ta sig igenom dessa faser krävs ett väl utfört pararbete och en gemensam satsning från parets sida, detta är särskilt viktigt eftersom faserna

kan medföra en rädsla hos personer att förlora sig själva under anpassningen (ibid. 2009:114). Problemet med den gemensamma satsningen enligt Eldén är att den formuleras som om individerna i paret vore isolerade från kulturella normer, vilket förutsätter - i likhet med Giddens teori om *den rena relationen* - att parmedlemmarna är två jämlika individer med fritt handlingsutrymme som båda på lika villkor arbetar på sitt gemensamma förhållande (Eldén 2009: 117). Även genusvetaren Kerstin Sandell och sociologen Diana Mulinari kritiserar en sådan syn på handlingsutrymme och menar att möjligheten att vara individ alltid är beroende av strukturella begränsningar och att frigörandet från strukturer inte skapar fria individer utan privilegier för vissa och exkludering för andra (Sandell & Mulinari 2006: 369).

Att möjligheterna till att vara en fri individ är direkt kopplade till strukturella positioner menar Eldén även är frånvarande i de budskap som förmedlas av rådgivningsböcker och experttv-program. Hon menar att det görs antaganden om bland annat kön som blir synliga i expertkulturers framställning av 'det goda paret' och i det arbete som krävs för att uppnå det (Eldén 2009: 63). Samtidigt är just framväxten av expertkulturer en möjlig konsekvens av att individen har fått ett allt större ansvar över sin egen situation i det senmoderna samhället. Enligt Nikolas Rose (1999) har det skapats ett beroende av professionell kunskap inom alla möjliga områden - i yrkeslivet genom specialister och coacher, i barnuppfostran genom utbildade experter, och i fråga om personlig hälsa genom terapeuter och psykologer. Rose menar att besattheten av att utveckla och värna om sin egen person med hjälp av experter är ett sätt att hantera osäkerheten som skapats av att det inte längre finns en social ram eller som han kallar det - 'socialt superego' (Rose 1999: 220). Det här bidrar enligt mig till en paradoxal situation för individer eftersom de görs ansvariga för sin egen situation, men inom bestämda och samtidigt osynliga ramar. Med andra ord, istället för ett 'socialt superego' är det nu upp till var och en att fatta beslut över sitt liv *men* att det vid tvivel finns experter att tillgå. Det innebär alltså att det fortfarande finns ramar, skillnaden är bara att det är upp till individen hur denne ska förhålla sig till dem.

I fråga om parrelationen kallar Eldén detta för *den autonomt ansvarstagande individen* (Eldén 2009: 118), där motsättningen mellan autonomi och beroende synliggörs i och med att det innefattar individens egna - oberoende av sin strukturella position - ansvar för sitt pararbete i syfte att uppnå ett ideal - som är formulerat och skapat av experter på området.

4.3. Bryta normer i praktiken

Att belysa hur strukturer påverkar individer som befinner sig i en specifik kulturell kontext är ju en sak i teorin, men hur är det att som reflekterande individ befinna sig i den? Cathrin Wasshede (2006) har studerat hur unga politiska aktivister förhåller sig till sitt eget praktiserande av heterosexualitet i en kultur där just heteronormativitet granskas kritiskt. Wasshede vill belysa skillnaden mellan praktiserande av heterosexualitet och den heterosexuella institutionen eftersom "praktiker inte nödvändigtvis är detsamma som de normer och ideal som heteronormativiteten föreskriver" (Wasshede 2006: 200). Det framkommer av studien att det finns andra typer av normer i den politiska kultur som de intervjuade personerna är en del av. Exempelvis säger en av kvinnorna att hon levde i öppna relationer eftersom det var ett ideal i hennes umgänge men att det kändes svårt för henne att göra det. Kvinnan menar att det kan finnas en fara i att tänka bort sina känslor för ideologins syfte eftersom man riskerar att försöka göra om sig själv mot sin egen vilja. Samma kvinna gör även en jämförelse mellan att politisera sin egen sexualitet och asketism "i att man vet vad som är rätt och man vet att man måste på något vis disciplinera sig för att inte falla ner i det som är dåligt och de sidorna av en själv som man känner att det inte är meningen att de ska vara där" (Wasshede 2006: 222).

Att personer kan ha svårt att kombinera sin ideologi med personliga känslor är något som sociologen Arlie Russel Hochschild (2003) beskriver i form av *känsloregler*. Hon menar att det finns sådant man *borde* känna, vissa saker kan anses vara nästan universella, medan andra känslor av *borde* är knutna till en kulturell kontext eller en specifik social grupp (Hochschild 2003: 98-99). Kopplat till Wasshedes studie *borde* den intervjuade kvinnan inte tycka att det var ett problem med öppna relationer med tanke på gruppens ideologi. Wasshede vaskar fram två alternativa motståndspraktiker ur de intervjuades berättelser. Alternativet står mellan att antingen lämna heterosexuella praktiker helt eller försöka skapa en ny form av så kallad *positiv heterosexualitet* bortom den som idag definieras av många feministteoretiker som ett institutionaliserat system av manlig dominans (Wasshede 2006: 224, 234). *Positiv heterosexualitet* är ett användbart begrepp i min studie eftersom det fångar en balans mellan att som individ vara beroende av sin strukturella kontext och samtidigt ha en möjlighet till handlingsutrymme att förändra den inifrån.

4.4. Symbolisk interaktionism - som tolkningsverktyg

Att belysa människan som en aktivt handlande individ snarare än som en produkt av sitt sammanhang är en klassisk tanke inom symbolisk interaktionism (Holmberg 1993: 39). Att det är väsentligt att understryka individens möjlighet till eget handlande betyder inte att hon är oberoende av sitt sammanhang utan blir människa i en social process och inte genom sin födsel (Holmberg 1993: 40). Sociologen Joel M. Charon (2009) menar att symbolisk interaktionism kan appliceras på skillnaden mellan kön med hjälp av frågor om hur individen blir socialiserad, hur vi blir våra identiteter och hur vi definierar vad som förväntas av oss i olika sociala situationer (Charon 2009: 203). Detta angreppssätt är relevant att applicera på paret eftersom min position i den här uppsatsen utgår från en tanke att parrelationen är en norm som individer tidigt socialiseras in i.

4.5 Sammanfattning av teori och viktiga begrepp

Min tanke bakom presentationen av tidigare forskning och teorier är menade att ge en bakgrund till och en bild av hur jag kommer att angripa ämnet parrelationer i den här uppsatsen. Frågor som jag hoppas att dessa kapitel har väckt är: *Hur kan en privat och intim relation förstås som något strukturellt och socialt skapat?* och *Hur fungerar samspelet mellan en individs inre dialog och den gemensamma relationen i förhållande till rådande föreställningar om par, i ett individualiserat samhälle?* Dessa frågor ska undersökas vidare med hjälp av de teorier och begrepp jag har gått igenom. De viktigaste begreppen sammanfattas här nedan för att underlätta inför läsningen av analysdelen då jag återknyter till dessa vid ett flertal tillfällen.

Den rena relationen: Giddens begrepp för den typ av relation som bevaras enbart så länge som individen tillfredställs av den. Genom *den sammanflödande kärleken* sker ett jämlikt utbyte av känslor mellan de som ingår i den rena relationen.

Den goda parrelationen: Eldéns begrepp för det parideal som målas upp i expertkulturer där det bland annat förväntas av individen att förändras för parets skull, gå igenom vissa faser och inte ge upp för tidigt. Till skillnad från *den rena relationen* kräver *den goda parrelationen* en investering av individen i det gemensamma arbetet för ett bevarande av den.

Den autonomt ansvarstagande individen: Eldéns begrepp där motsättningen mellan autonomi och beroende synliggörs i och med individens - oberoende av sin strukturella position - ansvar att uppnå ett ideal som är formulerat av experter.

Positiv heterosexualitet: Wasshedes begrepp som belyser möjligheten att skapa alternativ till den traditionella heterosexualiteten genom att befinna sig i den med ett kritiskt förhållningssätt.

5. Metod

Enligt sociologen Katarina Jacobsson innebär den mängd teoretiska perspektiv som kvalitativ metod erbjuder att det blir svårare att fastställa vad ordet *qualité* egentligen betyder (Jacobsson 2008: 164). Samtidigt är det just mängden perspektiv som utmärker kvalitativ metod i sin helhet: strävan efter att undersöka ett socialt fenomen med en öppenhet (Jacobsson 2008: 87).

Sociologen Karin Widerberg menar dock att öppenheten om insikten att det samhällseliga är något som skapas i text inte märks i den större delen av kvalitativ forskning som bedrivs (Widerberg 2005: 177). Möjligtvis reflekteras det över detta i texter men själva forskningen tillämpas ändå med traditionella metoder. Att utforska det samhällseliga kräver ett utforskande av metoderna menar Widerberg och därför är det nödvändigt med nya alternativa metoder, inte minst för att problematisera det vi ser som "naturligt" (Widerberg 2005: 178). Jag har i den här uppsatsen inspirerats av Widerbergs uppmaning i det avseende att jag kritiskt granskar ett naturliggjort fenomen.

5.1. Att göra intervjuer

Den här uppsatsen behandlar ett ämne där individers uppfattning om en specifik situation ska undersökas och där är intervjuformen mest lämplig som metod då personers egen förståelse bäst förs fram genom den (Widerberg 2002:17). Alternativ till intervjuer hade varit att undersöka individuella erfarenheter och upplevelser genom observationer. Varför detta uteslöts beror på att jag hellre än att tolka sådant jag ser omkring mig, ville höra personers egna resonemang utifrån ett spontant samtal och även kunna ha möjlighet att ställa följdfrågor om sådant som jag ansåg var intressant. Jag valde att göra halvstrukturerade intervjuer utifrån huvudfrågor och teman snarare än att utgå från ett på förhand uppställt frågebatteri. Varje person gavs möjlighet att

uttrycka sig fritt och många av frågorna anpassades efter person och samtalssituation. Från etnometodologiskt håll är det analytiskt intressant eftersom snedvridning i samtalet inte påverkar materialets validitet utan snarare leder till ny kunskap (Ryen 2004: 94). Jag i min roll som forskare hade lika stor möjlighet som informanten att byta riktning i samtalet genom till exempel följdfrågor eller minspel. Intervjuerna är interaktionistiskt genomförda, det vill säga att intervjun ses som en social händelse och inte som något isolerat från sitt sammanhang (Ryen 2004:102). Denna position innebär att möjligheterna som intervjusituationen gav för nya riktningar i hög grad påverkar intervjuerna och därav förståelsen av materialinsamlingen, något som är viktigt att tänka på och som jag kommer att återkomma till i analysarbetet. Jag hade dock förberett teman som jag var noga med att ta upp och förhålla mig till vid alla intervjutillfällen. De sex temana var: *inställning till parrelation som barn, den nuvarande relationens inledning, eventuella förväntningar som ställs på varandra i förhållandet, inställning till framtiden, eventuella föreställningar om parrelationer i allmänhet, inställning till pararbete*. Alla teman diskuterades mer eller mindre i samtliga intervjuer men som nämnt gick samtalet i lite olika riktningar beroende på person och situation.

5.2. Urval

Eftersom syftet med kvalitativa intervjuer inte är att försöka göra generaliseringar (Ryen 2004: 77) behöver det heller inte göras slumpmässiga urval när det kommer till att hitta intervjupersoner. Jag skickade ut en efterlysning via e-mail till ett antal personer som bor i Malmö med omnejd och bifogade information om studien. Därefter stämde jag träff med fem personer som kontaktade mig, varav fyra helt okända och en mycket ytligt bekant. För att undvika att påverka öppenheten i samtalet valde jag att inte intervjua två personer i samma par. Ett kriterium var även att personerna inte hade barn eftersom studien handlar om att undersöka parrelationer där barn inte ingår. Alla de intervjuade är i heterosexuella parrelationer, något som inte var ett kriterium i efterlysningen. Men med tanke på att de frågor den här uppsatsen ställer om parrelationer handlar om normer är det befogat att enbart intervjua personer som ingår i normativa förhållanden. Allmänna föreställningar om parrelationer kan givetvis upplevas av personer oavsett läggning, men jag anser att en medvetenhet om alternativ till den normativa modellen för kärlek möjligtvis kan vara större hos personer med normativt avvikande sexuella

läggningar. Därmed anser jag att intervjuer med personer i enbart heterosexuella relationer är väl motiverade i en undersökning om normbeteenden.

5.3. Reflektioner om urvalsprocessen

Alla personer i min studie kontaktade mig vilket jag är medveten om till stor del kan ha påverkat vilka typer av personer som kommer till tals i den här undersökningen. Att människor som har betänkligheter eller till och med svårigheter i sin parrelation inte frivilligt tar kontakt med en student som ska skriva en uppsats om ämnet, är möjligtvis en anledning till att samtliga personer i min studie formulerar sig väldigt positivt över lag om parrelationer. Alla i studien är eller har varit studenter på högskolenivå. Detta kan vara kopplat till mitt tillvägagångssätt i urvalsprocessen eftersom studenter inte sällan ställer upp för varandra i uppsatsarbeten (det sades till mig av två av personerna). Det väsentliga är dock att deltagarna i studien uppfyller kriterierna och att deras bidrag ger resultatet den validitet som krävs för syftet, oavsett hur processen gick till.

5.4. Etik

Alla personer i studien informerades av mig innan intervjun om att jag ville spela in samtalet, något de alla godkände. Jag presenterade även de teman jag ämnade att ta upp under intervjun för att ge en uppfattning om vad samtalet skulle handla om. Vidare var jag noga med att personerna innan intervjun hade klart för sig att de fick avbryta samtalet när som helst och att de inte behövde svara på frågorna om de inte ville. Jag informerade även om att det inspelade materialet enbart skulle lyssnas på av mig och att det skulle raderas efter transkribering. Jag har fingerat de intervjuade personernas namn för att bevara deras anonymitet i studien. I de citerade meningarna har jag tagit bort utfyllnadsord som till exempel ”typ” och ”såhär” eftersom de riskerar att få meningen att låta slarvig. Ett borttagande av dessa ord förvränger givetvis inte budskapet som meningen förmedlar utan får enbart texten att bli mer lik skriftspråk (Trost 1997: 97).

5.5. Presentation av de intervjuade personerna

Fia 28 år studerar mastersprogrammet i genusvetenskap och är sambo med Frans, 35 år som arbetar som lärare. Fia och Frans har varit tillsammans i 5 år och träffades genom vänner på en klubb. Fia hade varit singel i två år och Frans i ett år innan de två blev ett par.

Mattias 26 år studerar grafisk design och flyttade till Danmark från Mexiko år 2006 för att gifta sig med Monika, 29 år, som pluggar på komvux. De har varit ett par i 8 år, då de träffades på en internetsida för musikintresserade. Mattias bestämde sig för att flytta till Sverige och bosätta sig med Monika i Malmö efter att de hade åkt till varandras respektive länder några gånger under två års tid. Båda två hade någon typ av kärleksrelation med andra personer när de träffades på internet men dessa avslutades i samband med att Mattias och Monikas kontakt blev mer frekvent.

Anders 28 år arbetar som frilansande bildjournalist och är sambo med Annika, 23 år, som arbetar som pedagog. De har bott ihop i ungefär 1 år och varit tillsammans i 2,5 år. De träffades genom Annikas syster som var en vän till Anders. Innan han blev tillsammans med Annika hade Anders varit singel i 6 år.

Hanna 25 år studerar till psykolog och är sambo med Hampus, 29 år, som arbetar med data/IT. De har varit tillsammans i 6 år och träffades på en klubb. Innan Hanna blev tillsammans med Hampus hade hon haft en del kortvariga relationer, men aldrig ett seriöst förhållande. När Hanna och Hampus träffades för första gången bodde de i olika städer och efter ett års distansförhållande åkte Hanna ner till Malmö och flyttade ihop med Hampus.

Bo 25 år har studerat antropologi, arbetar som golvläggare och är sambo med Barbara, 25 år, som har en doktorandtjänst. Bo och Barbara har varit tillsammans sedan två år tillbaka då han åkte till Lund och flyttade in hos Barbara. De är barndomsvänner och har haft kontakt under alla år som de bott i olika städer men alltid som vänner. Inte långt innan Bo blev tillsammans med Barbara hade han brutit upp en förlovning med en annan kvinna. Bo har i grunden en polyamorös inställning till kärleksrelationer och har mestadels haft öppna relationer tidigare.

6. Analys

Analysarbetet är uppdelat i de fyra teman:

1. *Om personligt utrymme i relationen*
2. *Om att kompromissa eller respektera?*
3. *Om skapande av sin egen 'goda relation'*
4. *Om att känna sig ensam*

Motivet bakom dessa teman är att de tillsammans synliggör hur personer ställer sig till sin parrelation, i fråga om sitt eget handlingsutrymme i förhållande till sin partner och till föreställningar utifrån. I analysen kommer jag att utgå från ett perspektiv där min roll som tolkningsföreträdare av materialet har reflekterats över. Jag har dels genom min bakgrund och min personliga förförståelse av ämnet formulerat frågorna, på så vis styrt samtalet och därmed oundvikligen påverkat personernas svar genom min position (Mulinari 2005:128). Vidare är det jag som tolkar svaren och väljer teoretiska perspektiv utifrån vilka dessa analyseras, något jag är medveten om påverkar resultatet av analysen.

Personligt utrymme eller handlingsutrymme?

I diskussionen om personligt utrymme finns i en del av samtalen en nära koppling till handlingsutrymme men detta måste poängteras är något annat. *Personligt utrymme* står för de möjligheter personen känner att det finns till egen tid och utrymme, sådant som inte har något med parrelationen att göra helt enkelt. *Handlingsutrymme* är kopplat till de möjligheter personen upplever det finns att påverka eller förändra saker i sin parrelation.

6.1. "Jag känner mig mycket mer fri"

- Att skapa personligt utrymme i relationen

Enligt Giddens (1995) är det problematiskt att hitta en balans i parrelationer mellan personligt utrymme och beroende, vilket skapar en paradox i hur vi hanterar relationer i det senmoderna samhället. Detta belyser Fias berättelse om hur både hon och Frans var osäkra på om de ville bli tillsammans när de träffades eftersom de värnade om sin autonomi. Frans uttryckta behov av

frihet som visade sig i att han inte gav tydliga besked i början av deras relation, fick Fia att påskina att alla hjärtans dag var viktigt för henne.

Fia: Det hela började med just mitt behov av att försöka göra ett maktutövande på Frans hela tiden. /.../ Jag tror att det blev att jag släppte mer och mer ju mer säker jag blev i relationen också. För Frans var också så, ja han ville inte heller vara så bunden i det här. Så han skulle vara fri och inte ge några raka besked om saker.

Frans behov av frihet gjorde alltså Fia osäker på relationen, något som Giddens även belyser är en motsättning i *den rena relationen* då förtroendet som inte har något yttre stöd alltid innebär en risktagande investering i relationen (Giddens 1995: 124). Fia säger att hon idag känner sig säkrare i relationen och därför inte utövar makt på samma sätt som i början, vilket är i linje med Giddens teori om att det krävs ett förtroende i relationen för att ha viljan att investera i den. Behovet av personligt utrymme har Fia dock fortfarande vilket visar sig i frågan om hur hennes idealförhållande ser ut:

Fia: Det är någon bild jag har kvar från i början av vår relation, när jag ville ha min frihet hela tiden. Där jag inte kände mig så fången i den här heteronormativiteten på något sätt.

Fia intar två olika hållningar i fråga om personlig frihet. Hon säger dels att det var viktigare med frihet i förhållandets början men att det behovet har släppt i takt med ökad trygghet i relationen. Samtidigt säger hon att hennes idealbild av ett förhållande idag är förknippad med den känsla av frihet hon hade behov av i början. Hon arbetar även fortfarande på olika sätt för att skapa eget utrymme:

Fia: Jag bryter rutinen medvetet för jag vet att då blir han nojig. Även om det är lite elakt. Men det är också en del av det att skapa en relation där man kan röra sig fritt på något vis. Det är väldigt lätt att hamna i det här [läs rutiner, min anm.].

Fia beskriver hur hon vill "skapa en relation där man kan röra sig fritt på något vis". Trots att hon måste hitta nya sätt att förhålla sig till frihet i sin parrelation kan skapandet av utrymme ses som en motståndspraktik mot *den goda relationen* i vilken en investering i relationen är viktigare än den egna viljan (Eldén 2009). Kopplat till Wasshedes (2006) begrepp *positiv heterosexualitet* menar jag även att Fia kritiskt granskar den diskurs hon befinner sig i vilket enligt Wasshede möjliggör utrymme för ett alternativ till den institutionaliserade heterosexualiteten. Särskilt med

tanke på att Fia själv uttrycker heteronormativitet som ett hinder i formandet av hennes och Frans relation. Genom Holmberg (1993) kan Fias försök att skapa frihet tolkas som en handling att bryta den traditionella maktordningen som finns i heterosexuella parrelationer där kvinnor generellt sätt investerar mer än männen (som är i stort behov av eget utrymme) i deras gemensamma relation.

Precis som Fia säger Anders att han på grund av rädsla för att känna sig bunden var osäker på om en parrelation var något som passade honom. Men till skillnad från Fia som fick hitta ett nytt förhållningssätt till frihet menar Anders att motsatsen inträffade när han blev tillsammans med Annika:

Anders: Ja. Jag trodde innan att ett förhållande skulle förändra mig. Men det blev snarare tvärtom. Jag känner mig mycket mer fri.

Jag: Varför det?

Anders: För att vi stöttar varandra, på alla sätt. Det är inte så att... det finns andra begränsningar som, jag har aldrig varit en som festar mycket men jag har gått ut. Men nu kan jag inte bara sticka när jag vill. Det blir liksom kommunikation på ett annat sätt. Och utöver det så känner jag mig friare trots att jag måste förhålla mig till en annan person vilket jag aldrig trodde innan.

Jag: Men vad kommer den friheten ifrån? Vad är det som gör att du känner dig fri?

Anders: [Tystnad]

Jag: Är det svåra frågor?

Anders: Ja men det är intressant för man måste tänka efter [tystnad]. Det är skitsvårt att beskriva känslor. Jag tror att det är någon form av att man känner ett stöd från varandra och att man samtidigt inte hindrar varandra. Att... jag vet inte. Det finns inget hinder för vad någon av oss kan göra. Jag tror att man har ofta en föreställning om att det ska finnas något hinder i ett förhållande.

Anders menar att förhållandet inte påverkar hans egna beslut i vardagen, han säger till och med att han känner sig friare än innan, detta på grund av stödet han får av Annika. Anders förklarar även att friheten kommer från att han i praktiken skulle kunna resa och arbeta som innan men att han själv inte vill det längre, att valet i slutändan är hans eget. Den svårfunna balansen mellan autonomi och beroende som Giddens (1995) beskriver i *den rena relationen* är alltså inget som Anders ser som problematiskt.

Inte heller Mattias har några större svårigheter med personligt utrymme. Detta visar sig bland annat i att hans beslut att träffa vänner inte påverkas av vad Monika tycker om det:

Mattias: Ibland kan man inte gå ut med vänner. För att hon, alltså jag kan, men några gånger har det hänt att hon sms:ar ganska mycket och jag tänker ”jaja men jag är ute med vänner, det är inte som att jag är ute med någon annan. Jag är ute med några vänner och tar en öl”. Alltså det gör inget, jag gör det i alla fall men ändå. När jag ska ut tänker jag att hon kanske ska klaga över det sen. Det händer inte så ofta men det är verkligen något som påverkar min relation till andra personer. Och det är inte bara jag, utan jag har vänner som också får massa sms av sina tjejer och alla säger samma sak: ”ah nu vill hon att jag ska vara där”.

Mattias säger att Monika, i likhet med hans manliga vänners flickvänner, hellre vill att han ska umgås med henne än med vänner. Här finns en parallell till Holmbergs (1993) studie där hon menar att kvinnor är i större behov än män av gemensam spenderad tid inom paret. Kvinnor anpassar även sina fritidsintressen i högre grad än män för att paret ska kunna tillbringa mer tid tillsammans (Holmberg 1993: 105). Anledningen till att Mattias och hans manliga vänner får sms av deras flickvänner när de umgås - och inte tvärtom - beror genom den tolkningen på olika föreställningar beroende av kön om hur den gemensamma tiden bör spenderas. Mattias uttrycker även en önskan om att han och Monika skulle umgås mer med andra människor, vilket de inte gör nu eftersom Monika inte vill det.

Mattias: Hon vill inte vara med folk så mycket. Hon är inte en festperson och det är inte som att jag är så festlig men jag gillar i alla fall att gå ut ibland och vara med vänner. Så det är sådana grejer som skulle vara bra, om hon kunde vara lite mer öppen.

Ur ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv synliggörs motsättningen mellan en individs handlingsutrymme och begränsningen av den sociala definitionen (i det här fallet att vara en pojkvän) i Mattias resonemang. Samtidigt som han säger att han har utrymme att göra precis som han vill och att han berörs men inte påverkas i handling av Monikas inställning, uttrycker han att förhållandet med Monika har påverkat hans andra relationer eftersom han önskar att de skulle umgås mer med andra människor.

6.2. “Det var mest att jag ville få reglerna uppsatta”

- Att kompromissa eller respektera?

Medan Anders och Mattias formulerar beslut de gör som helt egna och inte påverkade av partnern, gör andra personer i studien motsatsen genom att nämna konkreta exempel på hur deras val i vissa avseenden beror helt på den de är tillsammans med. Fia säger till exempel att hon ibland skulle vilja ha andra partners men avstår från detta av samma anledning som hon avstår från att äta kött hemma eftersom Frans är vegan:

Fia: Det är hans val [att vara vegan min anm.] och jag respekterar det och det är samma sak där, att okej jag vet att Frans blir jätteledsen ifall jag träffar någon annan, så därför gör jag inte det för det känns onödigt.

När jag frågar hur hon känner inför detta använder jag ordet kompromissa. Fia förklarar då att hon inte ser det som en kompromiss utan något hon gör av respekt för Frans. I likhet med Fia menar Bo att anledningen till att han och Barbara har ett monogamt förhållande är av respekt för Barbaras vilja. Bo har en polyamorös inställning i grunden men det är inget han nödvändigtvis måste “agera ut” som han själv beskriver det.

Bo: För min del var det väl inte viktigare än att jag inte ser mig som nödvändigtvis monogam. Jag kan lika gärna vara i ett öppet förhållande. Jag ville bara ha det på kartan så att vi inte skulle såra varandra i onödan. Det var mest att jag ville få reglerna uppsatta.

Bo och Fias förhållningssätt till sina parrelationer går emot tanken bakom Giddens *rena relation* eftersom båda visar att respekten för partnern är viktigare än att få igenom sin egen vilja i syfte att uppnå den relation de vill ha. Däremot är deras metoder, att se vad som kan förändras hos de själva för relationens skull, en förutsättning för *den goda parrelationen* (Eldén 2006), och även något som andra i den här studien håller med om är viktigt:

Mattias: Du vill hitta den perfekta personen på ett sätt, men är du perfekt själv? Nej du är inte perfekt så du kan inte förvänta dig något. Utan se vad som finns och om det intresserar dig är det bra. Det är inte bra att komma med en plan om hur en person ska vara. Det är mer att man måste hitta det med sig själv.

Bo: Jag tror det är många som är lata när det kommer till förhållanden, att många har jävligt höga tankar om sig själva, om hur bra och fantastisk man är. Speciellt som partner, utan fel och problem.

Enligt Mattias och Bo bör man alltså inte ge sig in i en parrelation med en redan färdig idé om hur den andra personen ska vara. I motsats till *den rena relationen* som upprätthålls så länge den tillfredsställer individen, menar båda att det är viktigt att försöka arbeta på sig själv för relationens skull. Att kunna se sina egna tillkortakommanden och att vara villig att anpassa sig till någon annan kan låta som grundläggande för att vilken relation som helst ska fungera. Eldén ser dock en paradoxal logik i att idén om *den goda relationen* är skapad av expertkulturen, men ska eftersträvas av individen, som (i likhet med *den rena relationen*) aldrig bör nöja sig med något annat än det konstruerade idealet. Det handlar alltså mer om *vem* (experten) som formulerar *vad* (idealet) som eftersträvas, än om vad personerna i paret egentligen vill uppnå med just sin relation.

6.3. “Så det var ju en aktiv förändringsprocess”

- Att formulera sin egen *goda relation*

Att fokusera på en annan persons brister visar på en ovilja att bli av med sina egna och att försöka förändra sin partner tyder på en osund relation menar experterna (Eldén 2009: 118). Hanna gör dock precis detta när hon beskriver hur hon har arbetat för att hon och Hampus ska ha en mer jämställd relation.

Hanna: Jag kan inte vara tillsammans med en kille som absolut inte förstår det här eller inte bryr sig för det är så viktigt för mig och det är något jag kämpat för så mycket. Varit engagerad i olika föreningar och tagit initiativ och drivit den typen av frågor på egen hand. Så jag kände att jag kan inte ha det motståndet i mitt hem, i min relation, i min närmaste... Så det var ju en aktiv förändringsprocess att jag lärde honom hur.

Eftersom Hampus kommer från en familj “med väldigt starka könsroller” menar Hanna att det var viktigt att aktivt lära honom hur deras relation ska fungera annorlunda. Detta går emot de råd som ges i Eldéns populärterapeutiska böcker om att försöka förändra sig själv och inte partnern, i strävan att uppnå *den goda relationen*. Jag menar att det i sin tur visar på hur konstruerade ideal kan verka hämmande för individens handlingsutrymme att skapa en egen form av parrelation. Men hämmandet kan givetvis bara ske om dessa ideal eftersträvas i praktiken. Genom att som Hanna inte följa dem och snarare granska sin egen situation för att kunna förändra den – och inte sig själv, möjliggörs utrymme för en mer jämlik, *positiv heterosexualitet*. Wasshede beskriver de

personer hon intervjuat liknande i “att de genom att göra motstånd åtminstone delvis lyckas bryta mot vissa heteronormativa praktiker” (Wasshede 2006: 235).

Men vad är en heteronormativ praktik då? I expertkulturens beskrivning av par ingår vad Eldén (2009) kallar för *den normala fantasin* som hon menar är en mall där det som är “ normalt” och gemensamt för alla par beskrivs och som personer sedan kan jämföra sig med i sitt eget förhållande.

Anders: Det är som att man har en föreställning av att först bli man tillsammans, man älskar varandra och så tar man steget till att bli tillsammans och sen flyttar man ihop och när man väl har gjort det och man flyttar ifrån varandra igen så är det som att ta ett steg tillbaka.

Det Anders beskriver är till stor del likt vad som ingår i *den normala fantasin*, en bild av relationens olika faser: två personer älskar varandra, blir tillsammans och flyttar sedan ihop. Att ha dessa faser som jämförelsematerial skapar ett naturliggörande av en från början konstruerad bild av hur det ska vara i ett parförhållande (Eldén 2009: 119). Anders uttrycker själv att det skulle kännas som att ta ett steg tillbaka om han och Annika bestämde sig för att flytta isär och att han blev skeptisk när ett par som han känner gjorde just detta. Kopplat till Hochschilds känsleregler *borde* två personer som är tillsammans och som har flyttat ihop även vilja bo ihop för alltid, något annat är att “ta ett steg tillbaka”. Hochschild nämner också begreppet *framing rules* vilket hon menar är regler som gör att känslan av *borde* är beroende av sin kulturella eller ideologiska kontext (Hochschild 2003: 99). I det här exemplet skulle det betyda att Anders, i en kultur där idealet var ett annat möjligtvis inte hade känt att det skulle vara att ta ett steg tillbaka att flytta isär. Detta är något han känner för att han *borde*, vilket han mer eller mindre själv uttrycker i sitt ordval: “man har en föreställning av...”.

6.4. “Är det bara jag som drar i den här relationen?”

- Att känna sig ensam

Angående investering i relationen beskriver Fia att hon har blivit mer villig att arbeta på den i takt med att hon känner sig säkrare med Frans. Precis som Giddens (1995) idé om *den sammanflödande kärleken* i *den rena relationen*, tolkar jag Fias resonemang som att det krävs ett

ömsesidigt förtroende för att vilja investera i förhållandet. Jämlikheten som enligt Giddens präglar *den sammanflödande kärleken* är dock inte lika självklar i Fias beskrivning av hennes och Frans förhållande i fråga om den gemensamma satsningen:

Fia: Då kände jag att ”är det bara jag som drar i den här relationen liksom” och jag kände mig väldigt ensam. Och det är faktiskt en grej jag glömde säga för det gör jag ibland, jag kan känna mig ensam i relationen. För det gör man ju om den man sitter bredvid inte är där i huvudet. Och det är en sak jag vill ändra som vi jobbar på.

Även *den goda relationen* präglas av en jämlikhetstanke (Eldén 2009). Om det uppstår ojämlikhet mellan två personer i ett par bör detta förändras - oberoende av kön – genom en vilja att arbeta på sitt eget beteende (Eldén 2009: 121). I analysens första del beskrev jag Fias strategier för att skapa personligt utrymme i relationen, hur hon för att inte hamna i rutiner aktivt bröt dem. Att hon trots sitt behov av frihet nu befinner sig i en situation där hon känner att hon arbetar mer än Frans för deras förhållande tolkar inte jag som något som görs oberoende av kön. I Holmbergs studie om unga heterosexuella finns en tendens hos kvinnor att ofta ha tankar om att få vara nära sin partner och en önskan om att träffas oftare medan männens tankar i hög grad rörde sig kring ofrihet och bundenhet (Holmberg 1993: 100). Fia och Hanna, de två kvinnorna som intervjuats, är de enda som uttrycker att de investerar tid för den gemensamma relationens skull och det är även de som beskriver att de ibland känner sig ensamma i relationen. Här uppstår en fråga om tolkning mellan huruvida Fia och Hannas investeringar i relationen beror på deras möjlighet till handlingsutrymme eller tvärtom, deras strukturella begränsningar. Med strukturella begränsningar menar jag att de på grund av sitt kön förväntas investera mer i en parrelation (Holmberg 1993). Men för att möjliggöra en *positiv heterosexualitet* krävs det ett destabiliserande av den traditionella heterosexualiteten (Wasshede 2006: 234), vilket Fia och Hannas aktiva arbete för den relation de vill ha också kan tolkas som. Samtidigt vill jag poängtera att det inte är självklart vad som är en motståndspraktik och vad som är en praktik som görs av en individ på grund av sociala strukturer. Svårigheten att avgöra skillnaden belyser Hanna när hon beskriver en konflikt mellan henne och Hampus:

Hanna: En sak, fast det har nog redan ändrat sig lite, men innan hade han [Hampus min anm.] ganska stort behov av att vara själv och det har inte jag på samma sätt. /... / Men att jag också kände mig väldigt ensam och blev väl på ett sätt rätt klängig då för att jag behöver mycket social kontakt. Och att balansera det här

behovet mellan att han behöver ensam tid och att han vill sitta vid datorn och lära sig saker vilket han tycker är jätteroligt, där jag liksom inte riktigt kan vara delaktig. Det var väldigt svårt.

Jag: Hur gjorde ni med det då?

Hanna: Det började väl med att det var lite konflikt, att jag tyckte att han satt för mycket och han tyckte att han aldrig fick sitta riktigt ordentligt. Sen till slut bestämde vi att okej på onsdagar då är det din tid, då får du sitta hur mycket du vill hela kvällen vid datorn. Då får du göra saker som du vill och då ska inte jag bekymra mig om det. Och då vet jag det också, då är det mycket lättare att förhålla sig till det, att nu är det onsdag, då kommer han sitta där. Men imorgon kommer han inte göra det. Istället för att det blev litegrann hela tiden och han kände att han aldrig blev färdig och jag kände att han alltid satt där och försökte påbörja någonting.

Å ena sidan lyckas Hanna genom aktivt arbete uppnå målen för den relation hon eftersträvar vilket kan ses som att hon har ett stort handlingsutrymme i sin situation. Å andra sidan kan hennes investering tolkas genom Holmberg som - i symbios med Hampus behov av frihet och egen tid - ett upprätthållande av den traditionella maktordningen mellan män och kvinnor i heterosexuella förhållanden.

6.5. Sammanfattning

Utifrån ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv är det viktigt att förstå att människor är sociala varelser som agerar utifrån hur de blir definierade (Charon 2009: 203). Att bortse från detta är att osynliggöra hur till exempel konstruktionen av kön upprätthåller en maktordning där män är överordnade kvinnor i parförhållandet (Holmberg 1993: 61). Detta är likt Eldéns tanke om att de populärterapeutiska berättelserna kan "reproducera traditionella antaganden om kön med hänvisning till att det är det som fungerar bäst för den enskilda individen" (Eldén 2006: 210) och därmed osynliggöra strukturella omständigheter. Jag vill påstå att samma form av osynliggörande till viss del sker i en konstruktion av individens handlingsutrymme i sitt parförhållande. Även om alla i den här studien på ett eller annat sätt uttrycker att de har möjlighet att förändra sin situation menar de att de inte vill det eftersom de är nöjda med sin parrelation. I enlighet med de senmoderna teorierna håller de med om att de har fritt utrymme att själva forma sina relationer, oberoende av en traditionell heterosexuell diskurs (Giddens 1995). Utifrån perspektivet att det heteronormativa systemet och dess normer är något alla förhåller sig till (Wasshede 2006) är en motsatt tolkning av personernas beskrivning möjlig. En del av

berättelserna liknar en strävan mot *den goda parrelationen*: att leva monogamt, att flytta ihop (och inte isär), att förändra sig själv för relationens skull. Det finns exempel på motsatsen, som Hannas aktiva arbete för att uppnå en mer jämställd relation och Fias skapande av utrymme genom att bryta rutiner i relationen. Men trots att samtliga personer ger uttryck för ett handlingsutrymme och möjligheter att förändra sin relation, menar jag att en viss typ av önsknings ofta får stå åt sidan för de som passar bättre in i ramen för något som liknar *den goda relationen*. Hur kommer det sig och hur legitimeras vissa val i formandet av en parrelation framför andra? Dessa frågor får hänga i luften tills de möjligtvis besvaras i vidare forskning om par och normer.

7. Avslutande diskussion

Jag inledde den här uppsatsen med en fråga om hur personer i parrelationer ser på sitt handlingsutrymme i ett samhälle där just handlingsutrymme är ett omtvistat ämne bland teoretiker. Å ena sidan har vi övergripande sociologiska teorier (Giddens 1995; Beck & Beck-Gernsheim 1995) som visar att en ökad grad av individualisering skapar större frihet för personer att forma sitt eget liv. Å andra sidan kritiker som menar att teorier om individuell frihet osynliggör de sociala strukturer och rådande föreställningar som alla individer på olika sätt är beroende av i formandet av sina liv. Den här studien har tagit upp och diskuterat bland annat institutionaliserade former av relationer, expertkulturers konstruerade ideal och studier om parrelationer i praktiken för att visa på en del av det individer har att förhålla sig till i fråga om par inom en västerländsk kontext. Utifrån perspektivet att människor har ett, dock begränsat handlingsutrymme inom sin sociala och strukturella position, har jag undersökt hur personer upplever sin situation i ett parförhållande. Sammanfattningsvis anser alla i studien att de har utrymme att förändra och påverka sitt förhållande. Samtidigt går det att genom deras påståenden rama in vad ett parförhållande är och inte är. Anders menar att det finns beteenden som inte är okej, som till exempel att flytta isär efter att en gång ha flyttat ihop. Bo säger att hans idealförhållande är polyamoröst, men lever monogamt. Fia arbetar med att skapa utrymme för den frihet som hon varit tvungen att förhandla med i hennes och Frans förhållande. Hanna som aktivt jobbat för en mer jämställd relation gör ändå mest arbete i hemmet och Mattias önskar att han och Monika skulle umgås mer med andra människor. Syftet med dessa exempel är inte att

påskina att parförhållanden utan kompromisser är möjliga eller ens eftersträvarsvärda, snarare vill jag visa på att det finns en poäng att utforska *vilka* kompromisser som görs och *hur* dessa motiveras av personer i par. Den valfrihet som uttrycks av senmoderna teoretiker menar kritiker (Eldén 2009; Holmberg 2007; Sandell & Mulinari 2006) osynliggör att individers handlingsutrymme alltid står i relation till deras strukturella position. Individens frihet formuleras i såväl teoretiska begrepp i form av *den rena relationen*, som i populärterapeutiska budskap där ansvaret att uppnå vissa ideal signaleras. Men teorierna behöver inte stämma och budskapen påverkar möjligtvis inte människor i praktiken - syftet med den här uppsatsen har varit att undersöka det.

På olika sätt uttrycker de intervjuade att de är medvetna om hur strukturer i samhället påverkar individer och de reflekterar kring normer som finns angående parrelationer. De säger också att de har utrymme att skapa sin egen relation, eftersom de är medvetna om och aktivt förhåller sig till utifrån rådande föreställningar. Deras situation beror på - precis som i *den rena* och *den goda relationen* - att de har valt den själva eftersom de tänker på den och kommunicerar med varandra om saken. Medvetenheten om normer omkring dem gör att de kan motivera kompromisser, anpassningar och traditionella roller som val gjorda utifrån en fri vilja. Reflektionen - och även kritiken mot en allmän bild av hur parrelationen ser ut - signalerar detta. En annan tolkning är att naturliggörandet av rådande strukturella positioner som reproduceras i och med osynliggörandet av dem, återskapas på nytt av de personer som anser sig vara medvetna om dem. Utifrån sin medvetenhet väljer de att leva enligt normer men konstruerar sig samtidigt som autonoma individer. Med andra ord, i likhet med kritiker till senmoderna teorier, anser personerna i den här studien att individualiseringen innebär mer än upplösta samhällsstrukturer som skapar fritt handlingsutrymme oberoende av strukturell position. Samtidigt menar de att deras val *inte* beror på detta, utan faktiskt är val oberoende av deras strukturella position. Men trots att de anser sig ha stort handlingsutrymme i formandet av sin relation har till exempel Anders och Fia svårt att beskriva vad det betyder att vara i en:

Anders: Det sjuka med såna här saker, det är så naturligt. För det pågår hela tiden men om man ska formulera det så är det skitsvårt.

Fia: Det är en viss svårförklarlig skillnad men det måste ha med relationen att göra. Naturen av relationen.

De känner alltså att de har en fri vilja att forma sin relation samtidigt som de naturliggör vad den innebär genom att visa på svårigheter att formulera ramarna för den. Detta skapar en paradox mellan att parrelationer är upp till var och en att forma själv, *men* att det finns ett 'naturligt' sätt att vara par på. Det belyser därmed även det problematiska med att befinna sig i en strukturell kontext och på samma gång kunna förhålla sig till den kritiskt. Samtidigt är det väsentligt att påpeka att de reflektioner som personerna i studien gör visar på möjligheter till mer *positiva heterosexuella* relationer i och med deras medvetenhet om att det finns normer och rådande ideal som de möjligtvis omedvetet förhåller sig till. Vetskapen om detta kan leda till större handlingsutrymme att skapa relationer som inte *borde* eftersträvas utan som *vill* eftersträvas. Med andra ord, att synliggöra strukturer som faktiskt finns och begränsar, skapar utrymme att ifrågasätta, utmana och upplösa dem. I förlängningen kan det leda till att fler sätt utvecklas på vilka det är möjligt att vara i ett par.

Referenser

- Andersson, Catrine (2011). *Hundra år av tvåsamhet: äktenskapet i svenska statliga utredningar 1909-2009*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2011
- Beck, Ulrich och Beck- Gernsheim Elisabeth (1995). *The normal chaos of love*. London: Polity Press
- Charon, Joel M. (2009). *Symbolic interactionism: an introduction, an interpretation, an integration*. 10. ed. Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall
- Eldén, Sara (2009). *Konsten att lyckas som par: populärterapeutiska berättelser, individualisering och kön*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2009
- Giddens, Anthony (1995). *Intimitetens omvandling: sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Nora: Nya Doxa
- Hochschild, Arlie Russell (2003). *The commercialization of intimate life: notes from home and work*. Berkeley: University of California Press
- Holmberg, Carin (1993). *Det kallas kärlek: en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Diss. Göteborg : Univ.

Jacobsson Katarina (2008). Den svårfångade kvaliteten. S. 162-184. Wästerfors, David & Sjöberg, Katarina (red.). *Uppdrag: Forskning: konsten att genomföra kvalitativa studier*. Malmö: Liber

Rose, Nikolas (1999). *Governing the soul: the shaping of the private self*. 2. ed. London: Free Association Books

Ryen, Anne (2004). *Kvalitativ intervju: från vetenskapsteori till fältstudier*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi

Sandell, Kerstin och Mulinari, Diana (2006). Teorier om senmodernitet och det besvärliga könet. S. 359-393 i Sandell, Kerstin och Mulinari, Diana (red.). *Feministiska interventioner: berättelser om och från en annan värld*. Stockholm: Atlas akademi

Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Wasshede, Cathrin (2006). Motståndspraktiker - unga aktivister i närkamp med heterosexualitet. S. 200-238 i Sandell, Kerstin och Mulinari, Diana (red.). *Feministiska interventioner : berättelser om och från en annan värld*. Stockholm: Atlas akademi

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Widerberg, Karin (2005). Alternativa metoder - alternativa förståelser: att utforska det sociala och multipla "jaget" genom minnesarbete S. 177-190 i Lundqvist, Åsa, Davies, Karen & Mulinari, Diana (red.). *Att utmana vetandets gränser*. 1. uppl. Malmö: Liber

Bilaga 1 - Intervjuguide

Allmän information

- Hur gammal är du?
- Vad är dina främsta sysselsättningar?
- Var och hur bor du?

Tidig erfarenhet av parrelationer

- Hur förhöll du dig till parrelationer som barn?
- Vad har du för erfarenhet av par- och/eller kärleksrelationer innan den nuvarande?

Nuvarande parrelation

Inledning

- Hur träffades du och din partner?
- Hur togs beslutet att bli ett par?
- Hade du förväntningar inför relationen? Hur såg de ut?
- Hur förändrades relationen mellan er efter att ni blev ett par?

Nu

- Berätta lite om hur er relation ser ut idag.
- Finns det saker du vill förändra i relationen? Upplever du att du har möjlighet till det?
- Har dina relationer till andra personer förändrats på grund av din parrelation?
- Har du en idealbild av ett par? Hur ser den ut?
- Har du vissa förväntningar på din partner och vice versa? Vilka?
- Tar du till dig tips och råd utifrån om parrelationer?

Framtiden

- Hur ser dina framtidsplaner ut?
- Pratar du och din partner om en gemensam framtid? Sen när?
- Hur gör ni med kompromisser angående framtidsplaner?

Parrelationer i allmänhet

- Vad skiljer en parrelation från andra relationer?
- Finns det förväntningar som är generella för alla i par? Märker du av dem?
- Tycker du att det finns ett parideal? Hur ser det ut?
- Hur ser du på pararbete? (t ex att personer ger upp för tidigt, hur en relation ska vårdas för att bevaras)